

BIBΛΙΟ

Ρομαντικός αμφισβητίας

Roderick Beaton
«Ο πόλεμος του Μπάιρον.
Ρομαντική εξέγερση,
ελληνική Επανάσταση»
Μετ. Κατερίνα Σχινά
Εκδ. Πατάκη, Δεκ. 2015

Η καινούρια βιογραφία του Λόρδου Μπάιρον από τον Ρόντρικ Μπήτον εκδόθηκε στα αγγλικά έγκαιρα, αρχές 2013, για τον εορτασμό της 90ης επετείου από τον θάνατό του, στις 7 Απρ. 1824. «*Λήρος επήλθεν, είτα λήθαργος, και το απόγευμα της Δευτέρας του Πάσχα (7/19 Απριλίου), εν ώρα φοβεράς καταιγίδος μετά βροντών, ο Βύρων εξέπνευσε!*», περιγράφει ο Σκώτος στρατηγός σερ Τόμας Γκόρντον (σε απόδοση Παπαδιαμάντη), ο οποίος βρισκόταν τότε στην Αγγλία και στηρίχτηκε σε μαρτυρίες, στο βιβλίο του, «*Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*», που εξέδωσε το 1832. «*Το βράδυ της Κυριακής του Πάσχα ο Μπάιρον βυθίστηκε σε κόμα, από το οποίο ποτέ δεν συνήλθε.*», γράφει ο Μπήτον, με βάση τις αναμνήσεις δυο παρόντων, που τις εξέδωσαν λίγους μήνες αργότερα, το 1825, του έμπιστου του Μπάιρον, «*πυροτεχνουργού*» Ουίλλιαμ Πάρρου και του νεαρού γραμματέα του Πιέτρο Γκάμπα. Ο ιστορικός Τζωρτζ Φίνλεϋ, και αυτός Σκώτος, που, μόλις αποφοίτησε, Οκτ. 1823, αφίχθη στην Κεφαλλονιά, για να συναντήσει τον Μπάιρον, δεν ήταν παρών. Είχε φύγει το πρωί της Κυριακής των Βαίων, απεσταλμένος του στην Αθήνα. Άλλωστε, στην «*Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*» (και αυτή σε απόδοση Παπαδιαμάντη), που εξέδωσε το 1861, «*κράτησε το μεγαλύτερο μέρος των προσωπικών αναμνήσεών του για τον εαυτό του.*»

«*Υπάρχουν ήδη περισσότερες από διακόσιες βιογραφίες του Μπάιρον*», σχολιάζει ο Μπήτον. Ενδεικτικά, στο λήμμα Γεώργιος Γόρδων Βύρων της «*Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαιδείας*, συνταγμένο από τον Α' Γραμματέα της Αγγλικής Πρεσβείας Σ. Κ. Ατολεϋ, στην παρατηθέμενη βιβλιογραφία, που συμπεριλαμβάνει μόνο «*τα πρόσφατα και σημαντικότερα έργα*», αναφέρονται δέκα εκδόσεις του 1924, για την επέτειο των εκατό χρόνων από τον θάνατό του. Μεταξύ αυτών, το βιβλίο του σερ Χάρολντ Νικόλσον, «*Το τελευταίο ταξίδι*». Από τότε, «*σχεδόν κάθε πλευρά της ζωής και του έργου του έχει ξεσκονιστεί... η ελληνική περιπέτεια δεν είναι εξαίρεση.*», προσθέτει ο Μπήτον. Τότε, γιατί μία ακόμη βιογραφία του και δη, της στερνής διέτις, για την οποία, «*σημαντικές μελέτες που δημοσιεύθηκαν τα τελευταία σαράντα χρόνια έχουν εισφέρει πολλές σύγχρονες ερμηνείες*»; Ερώτημα, που ο βιογράφος σπεύδει προλογικά να απαντήσει.

Με τις απαρχές της παγκοσμιοποίησης, φάνηκε αναγκαία η εναρμόνιση των εθνικών Ιστοριών, που προϋπέθετε την αναθεώρησή τους με διαφορετικά κριτήρια. Σε αυτήν, βοήθησε το άνοιγμα κρατικών και ιδιωτικών αρχείων, καθιστώντας προσβάσιμο το πρωτογενές υλικό. Η Επανάσταση του 1821 ήταν η δεύτερη ιστορική περίοδος, μετά τον Εμφύλιο, με την οποία ασχολήθηκαν οι Έλληνες ιστορικοί, αναθεωρώντας, μεταξύ άλλων, προγενέστερες απόψεις για το ρόλο πολιτικών και οπλαρχηγών. Κατά τα τελευταία δέκα χρόνια, έχουν ανατραπεί πολλά στερεότυπα, όπως η θεωρία ότι «*ο Μπάιρον και άλλοι Φιλέλληνες ήρθαν στην Ελλάδα ως εχθρικοί πράκτορες ξένων δυνάμεων*», υποστηρίζει ο Μπήτον. Ωστόσο, όπως προσθέτει, «*ο ίδιος ο Μπάιρον δεν έχει γίνει αντικείμενο αυτής της αναθεωρητικής αντιμετώπισης όπως θα του άξιζε.*» Αυτή, λοιπόν, επεδίωξε να είναι η «*ταπεινή συνηγορία*» της δικής του βιογραφίας.

Στην ελληνική έκδοση, προτάσσει έναν

ακόμη πρόλογο, όπου θέτει ένα διαφορετικό ερώτημα, που του υπέβαλε η ελληνική κρίση κατά την περίοδο έρευνας και γραφής του βιβλίου στην Αθήνα (2009-2012). Όταν ο Μπάιρον παρέμβει στα ελληνικά πράγματα, μαινόταν συγκρούση μεταξύ οπλαρχηγών και πολιτικών ανδρών. Οι πρώτοι επεδίωκαν «*αυτάρκεια*», οι δεύτεροι, οι αποκαλούμενοι από τους αναθεωρητές ιστορικούς «*εκσυγχρονιστές*», κατέβαλλαν προσπάθειες «*να διεθνοποιήσουν τον αγώνα*». Κατά την εκτίμηση του Μπήτον, «*το όνειρο των εκσυγχρονιστών όπως ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ο Ιωάννης Κωλέττης, ο Ιωάννης Καποδίστριας, οι караβοκύρηδες της Ύδρας, των Σπετσών και των Ψαρών και όσοι τους στηρίζαν*» ήταν «*η δημιουργία ενός εντελώς νέου είδους πολιτεύματος στην Ευρώπη του 19ου αιώνα*», όπου «*οι παλιές μοναρχικές αυτοκρατορίες παρέβαιαν*» και νεοσύστατα έθνη αναδύονταν. Η άλλη πλευρά υποστήριζε, πως αυτό «*θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο έναντι τιμήματος*». Και πράγματι, «*η πραγματοποίηση του ονείρου προϋπέθετε μια διαδρομή μέσα από τη διεθνή διπλωματία και, μοιραία όπως αποδείχθηκε, μέσα από δάνεια από το εξωτερικό*».

Στην περίπτωση, που το βιβλίο γράφεται νωρίτερα, το πιθανότερο, να μην έθετε καν το ερώτημα, ή, και αν το έθετε, να έπαιρνε θέση, χωρίς ενδοιασμούς, με την πλευρά με την πλευρά των «*εκσυγχρονιστών*». Ωστόσο, οι σημερινές συνθήκες του ωθούν σε μία αμφιρρέπουσα απόφαση: «*Όταν πέθανε ο Μπάιρον, το δάνειο είχε εξασφαλιστεί... η Ελλάδα είχε μπει στον δρόμο που θα οδηγούσε στην ανεξαρτησία της ως έθνος, σε μια περήφανη σύγχρονη ιστορία, σε πολλά επιτεύγματα στους τομείς της τέχνης, σε διάλογο με ό,τι καλύτερο παραγόταν στην Ευρώπη και... στο μνημόνιο.*»

Ο πρώτος Άγγλος βιογράφος του Μπάιρον, που εξερεύνησε τα ελληνικά ιστορικά αρχεία, ήταν ο Στίβεν Μίντα, ο οποίος και δημοσίευσε δυο άρθρα για τη σχέση του Μπάιρον με τον Μαυροκορδάτο, το 2006, και για εκείνη με το Μεσολόγγι, το 2007, ενώ ένα τρίτο δημοσιεύθηκε σε συλλογικό τόμο του 2011. Σε αυτά, εξαιρείται ο ρόλος του Μαυροκορδάτου στη μεταμόρφωση του Μπάιρον από «*δονζουάν*» σε «*πολιτικό ζώο*» και ως αντίλογος, σε πρόσφατη τότε, βιογραφία της Φιόνα Μακάρθου, που μένει προσκολλημένη στην παραδοσιακή εικόνα για τις τελευταίες ημέρες του, ενός Μπάιρον πολιτικά ασυνεπή και περισσότερο παρά ποτέ εν συγχύσει. Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Γιόρκ ο Μίντα, με παραπλήσια ενδιαφέροντα με εκείνα του Μπήτον, όπως δείχνει το παλαιότερο βιβλίο του, «*Ερωτική ποίηση στον 16ο αιώνα*», είχε εκδώσει το 1998 βιογραφία, «*Ο Μπάιρον στην Ελλάδα*», όπου αναδεικνύει «*την αγνή πλευρά ενός σοβαρού άντρα*». Παρουσιάζει ενδιαφέρον η φράση, που σταχυολογεί από τις σημειώσεις του Μπάιρον στο «*Προσκύνημα του Τσαλντ Χάρολντ*»: «*Όμοια με τους Καθολικούς της Ιρλανδίας και τους ανά τον κόσμο*

Εβραίους, οι Έλληνες υφίστανται όλα τα ηθικά και σωματικά δεινά, που η ανθρωπότητα μπορεί να προξενήσει.» Για να υπογραμμίσει, με πόση εκτίμηση, εκείνος έβλεπε τον Μαυροκορδάτο, αναφέρει ότι τον θεωρούσε τον μοναδικό Έλληνα του είδους του Τζωρτζ Ουάσιγκτον, όντας γνωστή η εκτίμησή του για «*τη δημοκρατία της Αμερικής*» και ιδιαίτερα, ο θαυμασμός του για «*τον Πατέρα της Χώρας*», πρώτο αμερικανό πρόεδρο.

Η βιογραφία του Μπήτον είναι πολύ πιο φιλόδοξη από την σχετικά σύντομη και χρονικά εστιασμένη του Μίντα. Δεν ξεκινάει την αφήγηση της «*ελληνικής περιπέτειας*», όπως ο Νικόλσον, από «*το τελευταίο ταξίδι*» στην Ελλάδα. Αυτό το αφήνει για το δεύτερο μέρος του βιβλίου του. Ούτε, με τον πρωτότυπο τίτλο του, «*ο πόλεμος του Μπάιρον*», εννοεί περιοριστικά την συμβολή του στην Ελληνική Επανάσταση. «*Ο πόλεμος του Μπάιρον, στην αρχή, ήταν ενάντια στην θνητότητα*», όπως χαρακτηριστικά παρατηρεί. Από αυτόν εκκινεί το πρώτο μέρος, με το πρώτο ταξίδι, 2 Ιουλ. 1809-14 Ιουλ. 1811 (με το νέο ημερολόγιο).

Δεν σκιαγραφούνται μόνο οι υπαρξιακές αγωνίες του και η πάλη του με την γραφή, αλλά αναθεωρείται γενικότερα η εικόνα του. Πρώτον, ως προς το παρουσιαστικό του, με έμφαση, όχι στην γοητευτική του εμφάνιση, αλλά στην χωλότητά του. Η μητέρα του, που «*τον μεγάλωνε μόνη της ως μοναχοπαίδι εγκαταλελειμένο από τον πατέρα του, τον μάλωνε αποκαλώντας τον κουτσό παλιόπαιδο.*» Στην επιστροφή από το ταξίδι, ο ίδιος σημειώνει: «*Ένας άνδρας χωλός από το ένα πόδι βρίσκεται σε κατάσταση σωματικής κατωτερότητας.*»

Κυρίως, όμως, αναθεωρείται η εικόνα της ερωτικής του ζωής. Τουλάχιστον για τον Έλληνα αναγνώστη, που έχει μείνει με τον σφοδρό έρωτα του Λόρδου για την «*δωδεκάχρονη*» Τερέζα Μακρή. Έναν έρωτα πλατωνικό, που ενέπνευσε το ποίημα «*Η κόρη των Αθηνών*», όπου η κάθε του στροφή τελειώνει με τη φράση, «*Ζωή μου σ' αγαπώ*». Αυτή η παραμυθιακή ατμόσφαιρα από τα Χριστούγεννα του 1809 διαλύεται με τα γνωστά υποτιμητικά σχόλια για την οικογένεια Μακρή. Ενώ, γενικότερα, οι έρωτες του Λόρδου με το άλλο φύλλο απομυθοποιούνται. Εκείνοι με τις παντρεμένες γυναίκες, που τον αποκαλούσαν «*τρελό, κακό και επικίνδυνο να τον γνωρίζεις*». «*Η, «ο μεγάλος έρωτας της ζωής του με την ετεροθαλή αδελφή του» και η, μόλις ενός έτους, συμβίωση με την «αυστηρών αρχών» σύζυγό του, που διατεινόταν πως «δεν υπήρξε διαστροφή, με την οποία να μην προσπάθησε να την εξοικειώσει».*»

Αντιθέτως, απλώνεται η αφήγηση των «*ομοερωτικών βιωμάτων*», που είχαν ξεκινήσει με τους φίλους του Κέμπριτζ. Σε αναμονή για τον απόπλο προς ανατολάς, «*διεγειρόταν προκαταβολικά από την παρουσία των νεαρών ναυτών*». Εν εκτάσει, αναφέρονται δυο ειδήλλια με νεαρούς, έναν Άγγλο και έναν Έλληνα. Αν και την πρώτη, ομοφυλόφιλη εμπειρία την έχει με τον δεκαπενταετή Γάλλο φοιτητή Νικόλο, που γνωρίζετο στο μοναστήρι των Καπουτσίνων, στη σημερινή

πλατεία Λυσικράτους, όπου θα μείνει μετά την οικία Μακρή. «*Η πρώτη πλήρης και καλλίστη συνουσία συνέβη στο μοναστήρι της Πεντέλης.*» Με αυτόν τον «*ευειδή νεότερό του άνδρα*», με τον οποίο «*βίωσε την σεξουαλική απελευθέρωση*», «*μοιράστηκε και άλλα κρεβάτια*». Αν και αργότερα, θα γεννηθεί ένας μεγάλος έρωτας με μια 19χρονη, μόλις νεόνυμφη, Ιταλίδα, την Τερέζα, που γνωρίζετο στο δεύτερο χερσαίο ταξίδι του στην Ευρώπη, αρχές του 1816, αφού είχε υπογράψει φεύγοντας τα χαρτιά για το διαζύγιο. Θα την συναντήσει τριαντάχροτα και απογοητευμένος, Απρ. 1819, στη Βενετία. Το ειδύλλιό τους, καίτοι σύντομο με ατυχή κατάληξη, θα του εμπνεύσει τις δεκαέξι στροφές, που αρχίζουν με τους «*παράφορους λυρικούς στίχους*», «*Ω νησιά της Ελλάδας...*» στο τρίτο Άσμα του «*Δον Ζουάν*». Αμφισβησιοί στίχοι, αποτέλεσμα πολυσυλλεκτικής φαντασίας, γραμμένοι με ερωτική ορμή, θα εκληφθούν σαν επαναστατικό εγερτήριο, τον Αύγ. του 1821, που θα δημοσιευτούν, όταν το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης έχει γίνει πρωτοσέλιδο στις ευρωπαϊκές εφημερίδες.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της βιογραφίας του Μπήτον είναι ο τρόπος που ψυχογραφεί τον Μπάιρον, σχολιάζοντας τις διστάμενες πτυχές της προσωπικότητάς του. «*Ρομαντικός αμφισβητίας*», εξεγερμένος, όπως αντανάκλαται στον «*βυρωνικό ήρωα*» του και ταυτόχρονα, συντηρητικός ριζοσπάστης, «*επιφυλακτικός απέναντι στα κίνητρα των Καρμπονάρων*», όπως και απέναντι στη Γαλλική Επανάσταση, διαχωρίζοντας τους «*μετριοπαθείς μεταρρυθμιστές*» από τα «*καθάρματα*», τύπου Ροβεσπιέρου και Μαρά. Με ενδελέχεια, δίνεται η ερμηνεία των ποιημάτων, συνδυάζοντας τα φανταστικά και μυθολογικά στοιχεία με τα πραγματολογικά δεδομένα, στις ποικίλες και συχνά αντικρουόμενες εκδοχές τους.

Από τα πιο ενδιαφέροντα κεφάλαια της βιογραφίας, είναι εκείνα που αφιερώνονται στον ρομαντικό λυρικό ποιητή Πέρου Σέλλεϋ, του ατυχή πνιγμό του, κλείνοντας τα τριάντα, Ιουλ. 1822, και τον κατά ενάμισι χρόνο μεγαλύτερό του, Μαυροκορδάτο. Σε αυτά, παρουσιάζεται ως απαραίτητο συμπλήρωμα, η δεύτερη νεαρά ύπαρξη, που ο λεπταίσθητος Σέλλεϋ ερωτεύτηκε, απήγαγε και νυμφεύθηκε, η Μαίρη Σέλλεϋ, συγγραφέας του μυθιστορήματος «*Φρανκενστάιν* ή ο σύγχρονος Προμηθέας», την οποία ηρώησε και ο Μαυροκορδάτος. Όπως φαίνεται, οι εξωγαμιαίες περιπέτειες, τόσο του Πέρου όσο και της Μαίρης, παρέμειναν πλατωνικές. Στις 25 Μαΐ. 1816, ο Μπάιρον πρωτοσυναντάει στη Γενεύη το ζεύγος Σέλλεϋ, οπότε και αρχίζει ο μέχρι τότε αδιαμόρφωτος «*πόλεμός του ενάντια στην ανθρώπινη κατάσταση στο σύνολό της*» να παίρνει τη μορφή μιας στρατεύσης σε συγκεκριμένο σκοπό. Η γνωριμία του με τον Μαυροκορδάτο θα αργήσει. Η πρώτη τους συνάντηση γίνεται στη σκιά του Σέλλεϋ, ένα γενναριάτικο πρωινό του 1824, στο Μεσολόγγι. Να σημειώσουμε, πως η γνωριμία του Μαυροκορδάτου με τους Σέλλεϋ είχε γίνει τρία χρόνια νωρίτερα. Στα τέλη του 1820, «*στο σπίτι τους στην Πίζα, μια τυχαία γνωριμία είχε φέρει τον πιο προικισμένο πνευματικά από τους μέλλοντες πολιτικούς ηγέτες της Ελληνικής Επανάστασης*».

Με αυτήν τη θαυμαστική φράση, εισαγάγει ο Μπήτον τον Μαυροκορδάτο, που έφερε τίτλο ευγενείας πρίγκιπα από τον θείο του Ιωάννη Καρατζά, τριεγγόνο του Αλέξανδρου του εξ απορρήτων, που μιλούσε άπταιστα επτά γλώσσες και μία ακόμη, τα αγγλικά, χάρη στη Μαίρη. Η αφήγηση, ωστόσο, στη συνέχεια, θα κατεβάσει τους τόνους, σκιαγραφώντας τα

Ρομαντικός αμφισβητίας

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 27

αισθήματα του Μπαίρον. Χαρακτηριστική είναι η φράση: “*Έπειτα από τη συνάντησή του με τον Έλληνα πολιτικό, ο Μπαίρον δεν επανέλαβε ποτέ τη σύγκριση με τον Τζορτζ Ουάσινγκτον.*”

Ο Φίνλεϋ σχολιάζει (δια χειρός Παπαδιαμάντη): “*και προς τον Μαυροκορδάτον η κοινωνία του δεν ήτο στενή. Μόνον υποθέσεις και διατυπώσεις τους έφερον επί το αυτό. Τα κοινωνικά και διανοητικά χαρακτηριστικά των δεν ήσαν τοιαύτης φύσεως ώστε να παραγάγων αμοιβαίαν εμ-*

πιστοσύνην, και δεν έτρεφον εκτίμησιν προς αλλήλους.” Σύμφωνα με τον Αιδ. Η. F. Tozer, επιμελητή της οξφορδιανής έκδοσης του 1877 (δυο χρόνια μετά τον θάνατο του Φίνλεϋ) από την οποία μετέφραζε ο Παπαδιαμάντης, “*επί δυο μήνας καθ’ ους ο κ. Φίνλαιϋ διέμεινεν εν Μεσολογγίω περί τον χρόνον τούτον, διήρ-χετο σχεδόν πάσαν εσπέραν εν συναναστροφή του Λορδ Μπάύρων.*” Παρεμπιπτόντως, το εν λόγω χωρίο ο Μπήτον το παίρνει από τη βιογραφία του Μίντα. Κι όμως, θα άξιζε να διαβάσει τον Φίνλεϋ

του Παπαδιαμάντη, τον οποίο στην Ιστορία του τον χαρακτηρίζει, ως έναν από τους πρώτους των μοντέρνων Ελλήνων μυθιστοριογράφων.

Εν συνόψει, η μυθοπλαστική ύφανση της αφήγησης και ταυτόχρονα, η πιστότητα στις πρωτογενείς πηγές, χωρίς βεβιασμένη προσπάθεια να εναρμονιστούν τα δεδομένα με τις αναθεωρητικές προσδοκίες, γνωστή παγίδα της μετανεοτερικής νοοτροπίας, καθιστούν τη βιογραφία του Σκώτου Καθηγητή της Έδρας Κοραή πολύτιμη. Συμβάλλει η ελληνική απόδο-

ση. Οι δυο Σκώτοι ιστορικοί της Επανάστασης είχαν, αρχές 20ου, τον Παπαδιαμάντη, ο Μπήτον, αρχές 21ου, ευτύχησε με την Σχινά.

Μ. Θεοδοσοπούλου

Υ.Γ. Το Ex Libris επανέρχεται μετά απουσία τεσσάρων εβδομάδων, λόγω οδικού ατυχήματος, το οποίο είχε ως επακόλουθο δυσάρεστο τραυματισμό, είθε, πλήρως ανατάξιμο. Αυτό προς λύση τυχόν αποριών.